

Šiaurės šalių tarpkultūrinės komunikacijos tinklo* konferencija „Kintanti tapatybė globalėjančiame pasaulyje“

(Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas, 2007 m. lapkričio 29–gruodžio 1 d.)

Elena Macevičiūtė

Vilniaus universiteto, Komunikacijos fakulteto,
Knygotyros ir dokumentotyros instituto
profesorė
Tel. (8 5) 236 61 11
Faksas (8 5) 236 61 04
El. paštas: elena.maceviciute@hb.se

Professor, Vilnius University, Faculty of Communication,
Institute of Documentation and Book Science
Tel. (8 5) 236 61 11; Faksas (8 5) 236 61 04
El. paštas: elena.maceviciute@hb.se

Pastaraisiais dešimtmečiais vis labiau kyla susidomėjimas tarpkultūrine, kultūrų, multikultūrine, tarptautine, pasauline ir panašiai vadinamomis komunikacijos rūšimis. Kiekvieną šių terminų specialistai apibrėžia skirtingai, siekdami pabrėžti ypatingus kiekvienos rūšies aspektus, nespecialistai dažnai vartoja juos visus kaip sinonimus. Tačiau ir vieny, ir kitų susidomėjimą skatina pasaulyje vykstantys ekonominiai, socialiniai, technologiniai ir kitokie pokyčiai, kurie skatina judrumą, spartina „tautų maišymąsi“ arba bent jau suveda dideles skirtingą kultūrinį pagrindą turinčias grupes draugėn, perkelia pavienius individus į jiems nepažįstamos kalbos, papročių ir elgsenos normų terpę. Įvairios karinės, ekonominės ar geopolitinės įtampos „sumažėjusiame“ pasaulyje taip pat dažnai reiškiasi civilizacijų ar kultūrų konfliktų formomis arba bent jau taip suvokiamos jų dalyvių ir stebėtojų sąmonėje.

2007 m. lapkričio 29–gruodžio 1 d. Vilniuje vyko tarptautinė konferencija, kurią organizavo Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas ir Šiaurės šalių tarpkultūrinės komunikacijos tinklas – NIC. Šis tinklas jungia Šiaurės ir Baltijos kraštų atstovus, kurie domisi tarpkultūrinės komunikacijos tyrimais ir jų re-

zultatų taikymu. Daugiausia tai universitetų bei aukštųjų mokyklų atstovai. Tinklo tikslas skatinti tarpkultūrinės komunikacijos tyrinėtųjų ir praktikų bendradarbiavimą. Kaip tik šio tikslo siekia metinės konferencijos, kuriose gali dalyvauti ir dalyvauja tarpkultūrinės informacijos specialistai iš viso pasaulio.

Metinės konferencijos organizuojamos kasmet vis kitoje tinklui priklausančioje šalyje

* Nordic Network for Intercultural Communication (NIC)

ir universitete. Ligi šiol jos vyko Stavangeryje (Norvegija, 1994), Jyvaskyloje (Suomija, 1995), Olborge (Danija, 1996), Tartu (Estija, 1997), Gotenburge (Švedija, 1998 ir 2003), Osle (Norvegija, 1999), Turku (Suomija, 2000), Kopenhagoje (Danija, 2001), Rygoje (Latvija, 2002), Kristiansande (Norvegija, 2004), Tamperėje (Suomija, 2005), ir Roskildėje (Danija, 2006). Keturioliktoji metinė, surengta 2007 metais, konferencija vyko Vilniuje. Šio nedidelio straipsnelio tikslas ir yra apibendrinti Vilniuje vykusią konferenciją.

Konferencijos tikslas buvo aptarti šiuolaikinės kultūrų komunikacijos ypatybes, analizuoti esminius tarpkultūrinės verslo, mokslo, meno, informacijos sklaidos, socialinės komunikacijos bruožus ir raidos tendencijas, stebėti šiuolaikinės visuomenės pokyčių poveikį tarpkultūrinės komunikacijos procesams, aptarti kalbos skirtumų, tapatybės raiškos, psichologinių ir socialinių atskirties veiksnių, tarpkultūrinės kompetencijos ir mokymo problemas. Ypatingas dėmesys skiriamas kintančios tapatybės šiuolaikinėje mobilioje visuomenėje klausimams.

Komunikacijos fakultetas kaip konferencijos organizatorius siekė ne tik skatinti aktyvias mokslininkų ir praktikų diskusijas, bet taip pat ir pabrėžti aktyvų Vilniaus miesto kaip kultūrų dialogo centro vaidmenį, akcentuoti Vilniaus kaip 2009 metų Europos sostinės reikšmę. Todėl svarbūs konferencijos akcentai buvo Vilniaus savivaldybės surengta ekskursija po Vilnių, supažindinimas su Vilniaus universiteto ansambliu ir bibliotekos turtais, Jekaterinos Lavrinec ir Juliaus Norkūno fotoprojekto apie „vilniečių madas“ pristatymas, o ypač viešosios įstaigos „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“ programų direktorės Sandros Adomavičiūtės išsamus pranešimas apie programą bei jos projektus. Ši viešoji įstaiga taip pat tapo konferencijos rėmėjais ir parūpino nema-

žai informacinės bei kultūrinės medžiagos apie Europos kultūros sostinės projektus.

Konferencija vyko tris dienas ir joje apsilankė per 100 žmonių, o daugiau kaip 50 pranešėjų iš 18 šalių perskaitė 43 pranešimus.

VU auloje konferenciją pradėjo VU mokslo reikalų prorektorius prof. habil. dr. Jūras Banys bei VU Komunikacijos fakulteto dekanas prof. habil. dr. Domas Kaunas. VU profesorius Marius Šaulauskas pradėjo konferenciją išsamiai ir provokuojamai aptardamas filosofines tapatybės sampratas. Jo spalvingas ir žaižaruojantis humoru pranešimas sukėlė rimtas ir netgi aistringas konferencijos dalyvių diskusijas. Į ją įsitraukė Gotenburgo universiteto profesorius Jensas Allwoodas (Švedija), Stavangerio Tarpkultūrinės komunikacijos centro profesorius Oevindas Dahlis (Norvegija), tarpkultūrinės psichologijos konsultantė Kinga Williams (Anglija) ir kiti.

Pagrindinis konferencijos darbas penktadienį ir šeštadienį vyko dviejose plenarinėse ir aštuoniose darbo sesijose.

Plenarinės sesijos. Jensas Allwoodas (Gotenburgo universitetas, Švedija) aptarė galios aspektus tarpkultūrinėje komunikacijoje ir jų įtaką šios komunikacijos vyksmui bei rezultatams. Gerardas Delanty (Susekso universitetas, Anglija) kalbėjo apie europiečių taptatybės kismą globalaus amžiaus Europoje. Aukšė Balčytienė (VDU, Lietuva) žvelgė į europiečio tapatybės problemą kitu aspektu. Pranešimas buvo skirtas politinės žurnalistikos problemoms pateikiant transnacionalinę europietišką medžiagą ir naujienas Europos žiniasklaidoje. Šiam klausimui buvo skirtas Europos mokslinio tyrimo projektas, kurio nepaprastai įdomius duomenis pranešėja ir apibendrinė. Oevindas Dahlis (Stavangerio aukštoji mokykla, Norvegija) peržvelgė skirtingas tarpkultūrinės komunikacijos metodologines koncepcijas ir kartu pristatė neseniai pasirodžiusį

straipsnių rinkinį: „Bridges of understanding; perspectives on intercultural communication“ (Oslo: Oslo Academic Press, 2007). Svečias iš tolimosios Kinijos prisistatė dviem vardais – kinišku ir anglišku (Ke Shu Xu ir Robert Paul Smith), taip akivaizdžiai demonstruodamas dvigubėjančias Kinijos piliečių tapatybes. Antrąjį europietišką vardą, kaip jis sakė, jauni kinai pasirenka patys, siekdami supaprastinti ryšius su vakariečiais. Pranešimas apie kintančias kinų tapatybes visuotiniame pasaulyje buvo iliustruotas ir kitais asmeninio gyvenimo pavyzdžiais.

Konferencijos *darbo sesijose* gvildintos labai skirtingos temos, atskleidžiančios tarpkultūrinės komunikacijos ir jos aspektų turtingumą ir sudėtingumą, parodančios skirtingas mokslininkų nuostatas ir jų tyrinėjamus objektus.

Pirmiausia derėtų atkreipti dėmesį į tuos pranešimus, kuriuose tiesiogiai kalbama apie konferencijos temai skirtus klausimus ir tyrinėjami įvairūs tapatybės aspektai šiuolaikinėje visuomenėje. Juos galima skirstyti į dvi dalis: tyrinėjančius kurios nors visuomenės grupės ir jos atstovų tapatybės kismą ir aptariančius žiniasklaidos įtaką įvairių tapatybės aspektų formavimuisi. Pirmajai temai tiesiogiai skirti: Line Ytrehus (Norvegijos mokytojų akademija, Bergenas) pranešimas apie intelektualus, imigravusius į Norvegiją, ir rasizmo poveikį jų tapatybės raidai bei jų, kaip asmenybių, siekiamas pritaipyti naujoje aplinkoje; Eilefo Gardo (Gimlekoleno žurnalistikos ir komunikacijos mokykla, Norvegija) tyrimas apie Somalio vyrų tapatybės formavimosi ir adaptacijos problemas naujomis sąlygomis; Elenos Macevičiūtės (Vilniaus universitetas, Lietuva) ir Tomo Wilsono (Buroso universitetinis koldžas, Švedija) iš užsienio atvykusių ir Švedijos universitetuose dirbančių mokslininkų, profesinio tinklo ir tapatybės kismo bandomasis tyrimas; Henriko Boeno (Oestfoldo universitetas, Norvegija) jaunuolių imigrantų, atvykusių

į Norvegiją, kultūrinio adaptavimosi proceso fenomenologinis tyrimas; Vibeke Andersson (Olborgo universitetas, Danija) vietinės (čia buvių) ir nacionalinės (užkariautojų) tapatybių konflikto analizė Bolivijos sąlygomis; Mus Chairri Samani (Malaizijos Kebangsanos universitetas, Malaizija) pranešimas apie Malaizijos valstybės vaidmenį konstruojant daugiakultūrinės šalies nacionalinę tapatybę. Kultūrą kaip tapatybės ir kitoniškumo šaltinį aptarė Joana Hańderek (Jogailos universitetas, Lenkija); iš kaimyninių šalių į Malaiziją atvykusių studentų tapatybės reikšmę komunikuojant su malaiziečiais nušvietė Latiffah Pawateh (Malaizijos Kebangsanos universitetas, Malaizija); dėl būtinybės keisti „baltąją“ angliškąją tapatybę platesne, visaapimančia angliška tapatybe, diskutavo Elke Schuch (Kelno taikomųjų mokslų universitetas, Vokietija). Visi jie atskleidžia didesnes ar mažesnes problemas, su kuriomis susiduria individai, radikaliai keičiantys gyvenimo aplinką ir patenkantys į nepažįstamą aplinką. Tam tikros šių problemų dimensijos nepriklauso nei nuo išsilavinimo, nei nuo socialinės padėties, nei nuo profesijos ar persikėlimo motyvų.

Žiniasklaidos įtaką tapatybės formavimuisi ir raiškai įvairiuose kontekstuose aptarė daugiausia Malaizijos atstovai, kurie kalbėjo apie įvairių žiniasklaidos priemonių įtaką nacionalinės tapatybės formavimuisi. Ali Mohammadas Javadi ir kt. (Payame Nour universitetas, Iranas) ir Sabariah Mohamed Salleh (Kebangsanos universitetas, Malaizija) modeliavo jaunimo Irane ir Malaizijoje žiniasklaidos vartojimą. Marta Cola ir Manuelis Mauri Brusa (Lugano universitetas, Šveicarija) atskleidė, kaip daugiakultūrinė žiniasklaida veikia vietinių žmonių tapatybes Šveicarijos regionuose. Aušra Vinciūnienė (Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva) pristatė naują interneto žiniasklaidos Europoje tyrimo projektą.

Kai kurie pranešimų autoriai siejo tapatybės klausimus su pedagogikos ir mokymo procesais ir atskleidė tapatybės formavimosi problemas ne tik naujos, bet ir savos kultūros terpeje. Alena Korshuk (Baltarusijos valstybinis universitetas, Baltarusija) aiškino, kaip tarpkultūrinės komunikacijos studijos taikant naujus metodus (Kultūros seklys: baltarusis) padeda sustiprinti nacionalinę tapatybę; Ulrike Meyer (Kelno taikomųjų mokslų universitetas, Vokietija) aptarė „tapatybės egzamino“ metodo naudą klasėse, kuriose mokosi mokiniai iš įvairių etninių ar kultūrinių bendruomenių; Live Danbolt Drange (Norvegijos mokytojų akademija, Norvegija) pristatė religinio švietimo poveikį vaikų tapatybės formavimuisi daugiakultūrinės ir įvairias religijas išpažįtančioje Bolivijos visuomenėje. Margarita Putninia (Latvijos žemės ūkio universitetas, Latvija) pristatė Latvijoje ir Estijoje vykdyto tyrimo apie tai, kaip studentų kultūrinė ir kalbinė aplinka veikia jų nuomones apie studijų sėkmę, rezultatus.

Iš viso nemažai dėmesio skiriama tarpkultūrinės komunikacijos mokymo ir tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo aspektams. Erikas Kostelijkas (Hanze universitetas, Nyderlandai) aptarė dėstytojų tarpkultūrinės kompetencijos svarbą dėstant internacionalizuotuose Europos universitetuose. Eugenia Converso ir Manuelis Mauri Brusa (Lugano universitetas, Šveicarija) pristatė tarpkultūrinės komunikacijos dėstymo profesionalams didaktinius metodus; Katarzyna Tracz (Vroclavo ekonomikos universitetas, Lenkija) aptarė tarpkultūrinės komunikacijos taikymą mokant Lenkijos valdininkus.

Daugelis pranešėjų domėjosi tarpkultūrinės komunikacijos galios aspektais ir ypač tarpasmeninių kultūrinių konfliktų metu. Tone Horntvedtas (Oslo universitetas, Norvegija) aptarė „nevertųjų pašaliečių“ dis-

kursą ir jo pasekmes Norvegijos visuomenėje; Nataliya Berbiuk (Gotenburgo universitetas, Švedija) pristatė švedų pacientų ir ne švedų gydytojų komunikacijos tyrimą; Krista Vogerberg ir Irina Kokšarova (Tartu universitetas, Estija) analizavo tarpkultūrinio atrankinio interviu procesą Estijoje; Carine Cools (Jyvaskylos universitetas, Suomija) atliko nepaprastai įdomų tarpkultūrinių šeiminių porų tarpkultūrinės patirties tyrimą; Inger Tunsberg (Sandneso savivaldybė, Norvegija) aptarė viešosios informacijos pateikimo ir vertimo kalbinėms mažumoms klausimus; Kinga Williams (MENSANA konsultacinė firma, Jungtinė Karalystė) nagrinėjo psichologinio prisitaikymo prie kultūrų įvairovės aspektus.

Šiomet, kaip ir visuomet, nemaža dėmesio susilaukė tarpkultūriniai verslo komunikacijos aspektai. Pipsa Purhonen (Jyvaskylos universitetas, Suomija) pristatė Kinijos mažojo ir vidutinio verslo įmonių internacionalizacijos proceso tyrimą. Zenona Atkočiūnienė (Vilniaus universitetas, Lietuva) aptarė žinių vadybos sampratos ir praktikos skirtumus Lietuvos ir Nyderlandų verslo organizacijose; Tatjana Šechovcova (Firma „Trialty“, Ukraina) pristatė bendrus Lietuvos ir Ukrainos projektus bendradarbiavimo ir švietimo srityje bei jų įgyvendinimo ypatybes.

Atskirai reikėtų paminėti tyrimus ryšių su visuomene srityje: Maria Isaksson (Norvegijos vadybos mokykla) ir Poulas Erikas Flyvholm (Orhuso verslo mokykla, Danija) atliko Norvegijos ir Danijos ryšių su visuomene agentūrų įvaizdžio formavimo strategijų lyginamąjį tyrimą. Liene Ločmele (Vidzemės universitetas, Latvija) tyrė vieno Suomijos universiteto reputaciją tarp užsienio studentų. Viktorija Žilinskaitė (Vilniaus universitetas, Lietuva) atskleidė Vilniaus, kaip sostinės, simbolinio konstravimo procesus ir Vilniaus simbolių vietų prasmes.

Daugiau negu paprastai buvo diskutuojama tarpkultūrinės komunikacijos virtualiose erdvėse klausimais. Ewa Bujak ir Monika Čutnik (Vroclavo ekonomikos universitetas, Lenkija) kalbėjo apie naujus komunikacijos įrankius, palengvinančius tarpkultūrinę komunikaciją internete; Patricia Schettino (Lugano universitetas, Šveicarija) atliko kultūros problemų interneto „Second Life“ (Antrajame gyvenime) erdvėje tyrimą. Lotharas Cerny (Kelno taikomųjų mokslų universitetas, Vokietija) perskaitė nepaprastai įdomų pranešimą apie kultūros skirtumų prasminius atspindžius vienos kompanijos interneto svetainėse, skirtose įvairių šalių auditorijoms. Maciejus Kałuża ir Ewa Golik (Jogailos universitetas, Lenkija) aptarė, kokią reikšmę turi tautybė daugianacionalinėse interneto bendruomenėse.

Konferencijos metu taip pat vyko NIC tinklo tarybos posėdis, kuriame aptarti organizaciniai kitų metų konferencijos klausimai, tolesnė NIC interneto svetainės raida, žurnalo *Journal of Intercultural Communication* leidybos reikalai, 2006 ir 2007 metų konferencijos medžiagos publikavimo galimybės, perrinkta taryba. Nutarta, kad konferencijos pranešimų pagrindu parengti straipsniai bus spausdinami *Journal of Intercultural Communication* ir VU moksliniame žurnale *Informacijos mokslai*. Į Tarybą išrinktos dvi Lietuvos atstovės iš VU Komunikacijos fakulteto: prof. Elena Macevičiūtė ir dr. Renata Matkevičienė.

Prie konferencijos nuostolių, deja, tenka priskaičiuoti tai, kad Amsterdamo universiteto profesorius Ceesas Hamelinkas savo pranešime turėjo spręsti absoliutinių ir refleksinių tapatybių konfliktą, bet susirgo ir negalėjo atvykti. Jo pranešimo pasigedo ir ilgamečiai profesoriaus gerbėjai ir jaunieji konferencijos svečiai studentai.

Kaip organizatorių atstovė, neturėčiau girtis, kad renginys buvo sklandus. Tačiau reikėtų pasakyti, kad svečiai labai džiaugėsi galimybe susipažinti su išpūdingu Vilniaus universitetu ir jo biblioteka, liko patenkinti ekskursija po Vilnių, gyrė puikų maistą ir skanią kavą, linksmi leido vakarus pramogaudami vakarais mieste, sveikino prasidedantį Kalėdų sezoną. Už daugelį džiugių konferencijos akimirčių reikia dėkoti organizatoriams, rėmėjams ir pagalbininkams: Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Aukštojo mokslo departamentui, telekomunikacijų bendrovei TEO, Vilniaus miesto savivaldybei, Viešajai bendrovei „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“, Vilniaus universitetui ir jo bibliotekai, Komunikacijos fakulteto darbuotojams, pasiaukojamai rengusiems tokį svarbų tarptautinį renginį, vadovybei bei savanoriškai padėjusiems Komunikacijos fakulteto studentams.

Visi dalyviai buvo patenkinti, kad patyrė daugybę mokslinių, profesinių ir kultūrinių išpūdžių ir atsiveikino žadėdami vykti kitais metais į Islandiją.